

Biuletenio tematika ir tema

Klimato kaita

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

Žmogaus teisės ir klimato kaita: jurisprudencijos aspektai

Esminiai žodžiai

Žmogaus teisės, Tarptautinis Teisingumo Teismas, Jungtinių Tautų žmogaus teisių taryba, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Europos Žmogaus Teisių Teismas, Paryžiaus susitarimas, klimato kaita

Serija ir registracijos numeris

S-2025-9

Leidimo data

2025-10-13

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

Šaltiniai: kategorijos

- ☐ Teisės aktai ☒ Politinė komunikacija
☒ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
☒ Žiniasklaidos turinys ☐ Socialinių tinklų turinys
☐ Statistiniai duomenys ☐ Mokslo darbai
☐ Metainformaciniai produktai
☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

2015 01 01 -
2025 09 29

Šaltiniai: kalbos

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.
☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos
☐ Rusų k. ☐ Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2025). *Žmogaus teisės ir klimato kaita: jurisprudencijos aspektai* (S-2025-9). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Šios analitinės apžvalgos objektas – jurisprudencijos raida integruojant žmogaus teises į klimato kaitos reguliavimo mechanizmus po Tarptautinio Teisingumo Teismo 2025 m. patariamąsios nuomonės, kuria išryškinti principai *due diligence*, *ekstrateritorialumas* ir *erga omnes*.

1. Įžanga

Klimato kaita, Tarptautinio Teisingumo Teismo (TTT) (angl. *International Court of Justice*) 2025 m. liepos 23 d. patariamojoje nuomonėje įvardyta kaip „neatidėliotina ir egzistencinė grėsmė“, kelia tiesioginę ir sisteminę riziką fundamentalioms žmogaus teisėms – daro neigiamą poveikį teisei į gyvybę, sveikatą, švartą ir tvartą aplinką, taip pat kelia pavojų ateities kartų teisėms.¹

¹ International Institute for Sustainable Development. (2025 m. liepos 28 d.). Historic International Court of Justice opinion confirms states' climate obligations. Prieiga per internetą: <https://www.iisd.org/articles/deep-dive/icj-advisory-opinion-climate-change-iisd.org>
Al Jazeera. (2025 m. liepos 23 d.). In landmark opinion, UN court says climate change an 'existential threat'. Prieiga per internetą: <https://www.aljazeera.com/news/2025/7/23/world-court-hearing-says-climate-change-is-urgent-and-existential-threat>
Dugal, M. (2025 m. liepos 25 d.). ICJ Advisory Opinion: The world's top court has spoken unequivocally on states' climate change obligations. Prieiga per internetą: <https://earth.org/icj-advisory-opinion-the-worlds-top-court-has-spoken-unequivocally-on-states-climate-change-obligations/>
Thompson, S. (2025 m. rugpjūčio 25 d.). The ICJ's historic advisory opinion: A new era for climate justice? Prieiga per internetą: <https://www.sciencespo.fr/psia/chair-sustainable-development/2025/08/25/the-icjs-historic-advisory-opinion-a-new-era-for-climate-justice/>

Naujausiais duomenimis, globalus atšilimas siekia maždaug 1,3 °C, palyginti su ikipramoninio laikotarpio lygiu, o vidutinis pasaulinio jūros lygio kilimas sudaro apie 4,3 cm per dešimtmetį. Šie pokyčiai jau dabar apsunkina milijonų planetos žmonių gyvenimą, ypač pragaištingai veikia pažeidžiamiausias visuomenės grupes.²

Besivystančios valstybės, tarp kurių – Vanuatu, Bangladešas, susiduria su egzistencine grėsme dėl pakrančių erozijos ir potvynių. Čiabuvių bendruomenės, pavyzdžiui, Amazonės baseine, praranda tradicinius gamtinius išteklius dėl miškų degradacijos. Jungtinių Tautų (JT) dokumentuose nurodoma, kad vaikai patiria neigiamą klimato kaitos poveikį dėl maisto nepritekliaus bei spartėjančio užkrečiamųjų ligų, tokių kaip dengė karštligė, plitimo.³ Išvardytos aplinkybės kelia grėsmę ne tik fizinei žmonių gerovei, bet ir socialiniam teisingumui, nes gilina nelygybę globaliu ir regioniniu mastu.

Šioje apžvalgoje siekiama panagrinėti žmogaus teisių ir klimato kaitos sąveikas per jurisprudencijos perspektyvą, ypatingą dėmesį skiriant valstybių teisiniams įsipareigojimams bei tarptautinių ir regioninių teismų vaidmeniui. Darbe pabrėžiama ne tik teisinė, bet ir etinė klimato kaitos dimensija. Šis reiškinys traktuojamas ne vien kaip techninė, bet ir kaip moralinė problema, reikalaujanti kolektyvinės bei globalios atsakomybės.

2. Žmogaus teisės ir klimato kaita tarptautinėje teisėje

Žmogaus teisių samprata klimato kaitos kontekste nuolat evoliucionuoja atspindėdama tarptautiniu mastu augantį pripažinimą, kad „švari, sveika ir tvari aplinka“ yra esminė ir neatsiejama asmens teisė. Šis

The ICJ Advisory Opinion on Climate Change: A Business and Human Rights Perspective. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). Prieiga per internetą: <https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>

Perera, R. (2025 m. rugpjūčio 19 d.). The ICJ's recognition of an autonomous right to a clean and healthy environment. Prieiga per internetą: <https://www.ejiltalk.org/the-icjs-recognition-of-an-autonomous-right-to-a-clean-and-healthy-environment/>

Johansen, E., Hagen Geiran, T., Berg Hermann, L. M. (2025 m. liepos 30 d.). ICJ declares legal duty on climate action. Prieiga per internetą: https://www.wr.no/en/news/icj-declares-legal-duty-on-climate-action?utm_source=chatgpt.com

Wikborg Rein

Quell, M., Corder, M. (2025 m. liepos 24 d.). Failing to address climate change could violate the law, UN court says. Prieiga per internetą: <https://apnews.com/article/un-court-opinion-climate-change-1ac84a94a5aafd63518ef1da3502a9e>

² Necessary. (2025 m. sausio 22 d.). Met Office: Atmospheric CO₂ rise now exceeding IPCC 1.5 °C pathways. Prieiga per internetą: <https://www.recessary.com/en/news/met-atmospheric-co2-rise-now-exceeding-ipcc-1-5c-pathways>

Seabrook, V. (2025 m. birželio 18 d.). Global sea levels rising twice as fast as they did last century, according to major scientific report. Prieiga per internetą: <https://news.sky.com/story/global-sea-levels-rising-twice-as-fast-as-they-did-last-century-according-to-major-scientific-report-13385409>

De Spiegeleir, A., Rocha, A. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). Sea-Level Rise Reaches The Hague: Findings in Relation to the Law of the Sea in the ICJ's Climate Change Advisory Opinion. Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/law-of-the-sea-in-the-icjs-climate-change-advisory-opinion/>

Dickie, G. (2024 m. spalio 24 d.). Climate set to warm by 3.1 °C without greater action, UN report warns. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/business/environment/climate-set-warm-by-31-c-without-greater-action-un-report-warns-2024-10-24/>

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2023). AR6 Synthesis Report. Prieiga per internetą: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2019). Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate (SROCC). Prieiga per internetą: <https://www.ipcc.ch/srocc/>

³ Democracy Now. (2025 m. liepos 24 d.). Vanuatu climate vulnerability and existential threats. Prieiga per internetą: <https://www.democracynow.org/2025/7/24/vanuatu>

World Health Organization. Dengue and severe dengue. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dengue-and-severe-dengue>

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (n. d.). Global Forest Resources Assessment. Prieiga per internetą: <https://www.fao.org/forest-resources-assessment/en/>

Global Food Security Information Network. (2024). Global Report on Food Crises 2024. Prieiga per internetą: <https://www.fsinplatform.org/global-report-food-crises-2024>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

paradigminis poslinkis buvo įtvirtintas **JT žmogaus teisių tarybos** (angl. *UN Human Rights Council*) **2021 m. rezoliucijoje**, kuria oficialiai pripažinta teisė į sveiką aplinką. Dar 2015 m. **Paryžiaus susitarimu dėl klimato kaitos** suformuotas tarptautinių įsipareigojimų pagrindas siekiant apriboti globalų atšilimą iki 1,5–2 °C. Abiejuose dokumentuose pabrėžiama, kad aplinkos apsauga yra glaudžiai susijusi su kitomis esminėmis teisėmis, tokiomis kaip teisė į gyvybę, sveikatą bei socialinį teisingumą.

Šį teisinį pagrindą sustiprina tarptautiniai dokumentai: **Visuotinė žmogaus teisių deklaracija** (angl. *The Universal Declaration of Human Rights*, 1948 m.), **Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas** (angl. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 1966 m.), įtvirtinantis ir teisę į aukščiausią įmanomą sveikatos standartą, **Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas** (angl. *International Covenant on Civil and Political Rights*, 1966 m.), ginantis teisę į gyvybę, **Vaiko teisių konvencija** (angl. *Convention on the Rights of the Child*, 1989 m.), pabrėžianti sveikos aplinkos svarbą vaikų gerovei bei **Biologinės įvairovės konvencija** (angl. *Convention on Biological Diversity*, 1992 m.), kuria siekiama ekosistemų apsaugos. Šie aktai sudaro tarptautinės teisės sistemą, įpareigojančią valstybes saugoti aplinką ir užtikrinti jos poveikio žmogaus gerovei prevenciją.⁴

Šalių pareigos klimato kaitos srityje yra daugiasluoksnės ir grindžiamos **tarptautinės teisės principais**:

- pagal **due diligence** principą reikalaujama, kad valstybės su derama atsakomybe imtųsi priemonių užkirsti kelią veiksams, galintiems pakenkti aplinkai, užtikrintų įgyvendinamos politikos ir taikomų pramonės praktikų atitikimą tarptautiniams įsipareigojimams.
- **Ekstrateritorialumo** principu išplečiama atsakomybė už taršą peržengiant nacionalines sienas, kai šiltnamio efektą sukeliančios dujos (ŠESD) daro poveikį kitoms teritorijoms.
- **Erga omnes** įpareigoja visas valstybes bendradarbiauti siekiant universalių tikslų, tokių kaip klimato stabilumas, nes tai laikoma visuotiniu tarptautinės bendruomenės interesu.

Šie principai išdėstyti TTT 2025 m. patariamojoje nuomonėje, pabrėžiančioje kolektyvinę atsakomybę saugant žmogaus teises nuo klimato kaitos padarinių. Analogiškas požiūris pateiktas ir 2024 m. Tarptautinio jūrų teisės tribunolo (angl. *International Tribunal for the Law of the Sea*) patariamojoje nuomonėje, kurioje ŠESD pripažintos jūrų tarša, o valstybės įpareigos imtis visų būtinų priemonių šiai taršai mažinti. Taip pat akcentuota „bendros, bet diferencijuotos atsakomybės“ doktrina, pagal kurią

⁴ United Nations Human Rights Council. (2021). Resolution A/HRC/RES/48/13: The human right to a clean, healthy and sustainable environment. Prieiga per internetą: <https://docs.un.org/en/A/HRC/Res/48/13>

United Nations Framework Convention on Climate Change. (2015). Paris Agreement. Prieiga per internetą: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Civil and Political Rights. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Office of the High Commissioner for Human Rights. Convention on the Rights of the Child. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (1992). Convention on Biological Diversity. Prieiga per internetą: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

finansiniu ir technologiniu požiūriu pajėgesnės valstybės privalo priimti proporcingai didesnę atsakomybę.⁵

Klimato teisingumo (angl. *climate justice*) koncepcija tampa kertine analizuojant žmogaus teisių pažeidimus. Ji apima mažiau atsparių grupių – moterų, vaikų, čiabuvių, taip pat besivystančių šalių bei ateities kartų teisių apsaugą. Moterų pažeidžiamumas klimato krizių metu dažnai didesnis dėl struktūrinės nelygybės. Vaikams kyla pavojus dėl maisto stygiaus bei ligų plitimo. Čiabuvių bendruomenės dažniausiai netenka tradicinių išteklių, o prie klimato kaitos itin mažai prisidedančios salų valstybės, pvz., Vanuatu, patiria neproporcingai didelį jūros lygio kilimo poveikį.

Ateities kartų teisės grindžiamos kartų lygybės (angl. *intergenerational equity*) principu, reikalaujančiu užtikrinti, kad klimato stabilumas būtų išsaugotas būsimiems planetos gyventojams.⁶ Šiuo principu, įtvirtintu įvairiuose tarptautiniuose dokumentuose, įskaitant JT bendrąją klimato kaitos konvenciją (angl. *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1992 m.), pabrėžiamas sąžiningas santykis tarp dabartinių ir ateities kartų. Jis glaudžiai susijęs su darnaus vystymosi samprata.

Klimato kaita žmogaus teises veikia įvairiais aspektais, pvz., ekstremalūs orai kelia grėsmę Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (angl. *International Covenant on Civil and Political Rights*) suformuluotai teisei į gyvybę. Ligų plitimas, oro tarša ir karščio bangos – reiškiniai, nesuderinami su Tarptautiniu ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktu, įtvirtinančiu teisę į sveikatą. Teisės į maistą ir būstą pažeidimai akivaizdžiai pasireiškia Sahelio regione bei Ramiojo vandenyno salų valstybėse, kur sausras, potvyniai ir jūros lygio kilimas kelia pavojų gyvybiškai svarbiems ištekliams bei vietos bendruomenių gerovei.⁷

⁵ International Tribunal for the Law of the Sea. (2024 m. gegužės 21 d.). ITLOS press release PR 350: Advisory opinion on climate change and the protection of the marine environment. Prieiga per internetą:

https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/press_releases_english/PR_350_EN.pdf

⁶ UN Women. (2021). Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot (2021). Prieiga per internetą:

<https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-09/Progress-on-the-Sustainable-Development-Goals-The-gender-snapshot-2021-en.pdf>

⁷ Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Civil and Political Rights. Prieiga per internetą:

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Prieiga per internetą:

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

World Health Organization. Dengue and severe dengue. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dengue-and-severe-dengue>

Global Food Security Information Network. (2024). Global Report on Food Crises 2024. Prieiga per internetą:

<https://www.fsinplatform.org/global-report-food-crises-2024>

Food and Agriculture Organization. Sahel (Hand-in-Hand Investment Forum (2025). Prieiga per internetą: <https://www.fao.org/hand-in-hand/hih-investment-forum-2025/sahel/en>

Vanuatu Meteorology & Geo-Hazards Department. Climate. Prieiga per internetą: <https://www.vmgd.gov.vu/climate>

Seabrook, V. (2025 m. birželio 18 d.). Global sea levels rising twice as fast as they did last century, according to major scientific report.

Prieiga per internetą: <https://news.sky.com/story/global-sea-levels-rising-twice-as-fast-as-they-did-last-century-according-to-major-scientific-report-13385409>

De Spiegeleir, A., Rocha, A. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). Sea-Level Rise and the ICJ's Climate Change Advisory Opinion (Law of the sea in the ICJ's climate change advisory opinion). Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/law-of-the-sea-in-the-icjs-climate-change-advisory-opinion/>

International Energy Agency. (2025). Global Energy Review 2025: CO₂ Emissions. Prieiga per internetą: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2025/co2-emissions>

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2023). AR6 Synthesis Report. Prieiga per internetą: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

National Oceanic and Atmospheric Administration. Global CO₂ Trends (Mauna Loa Observatory). Prieiga per internetą:

<https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/>

Carbon Majors. (n. d.). Carbon Majors Database. Prieiga per internetą: <https://carbonmajors.org/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Matyti, kad klimato kaita pažeidžia esamas žmogaus teises, todėl kyla naujų teisinės apsaugos formų poreikis. Tarptautinės teisės plėtra turi būti orientuota į prevencinius mechanizmus, užtikrinančius žmogaus teisių apsaugą dabarties ir ateities iššūkių akivaizdoje. Žmogaus teisių ir klimato kaitos sąsajos tarptautinėje teisėje formuoja naują teisinę paradigmą, pagal kurią valstybės atsakomybė derinama su būtinybe stiprinti globalų bendradarbiavimą.

3. Tarptautinė jurisprudencija: pagrindiniai teismų sprendimai

Tarptautinio Teisingumo Teismo 2025 m. liepos 23 d. patariamoji nuomonė, kuriai akstiną suteikė Vanuatu iniciatyva, sulaukusi per 120 valstybių palaikymo, tapo esminiu lūžiu klimato kaitos teisėje. Valstybių teisinius įsipareigojimus mažinti ŠESD emisijas bei apsaugoti žmogaus teises klimato kaitos kontekste nagrinėjęs teismas pripažino klimato kaitą „neatidėliotina ir egzistencine grėsme“, konstatuodamas, kad globalinis atšilimas (1,3 °C virš ikipramoninio lygio) kelia tiesioginę grėsmę gyvybei, sveikatai ir ekosistemoms.

Valstybės turi laikytis Paryžiaus susitarimo nuostatų, taikant „bendros, bet diferencijuotos atsakomybės“ principą – atsižvelgiant į skirtingus išsivysčiusių ir besivystančių šalių pajėgumus. TTT patvirtino, kad žmogaus teisių reglamentacija įpareigoja valstybes saugoti klimato sistemą, integruojant į ją anksčiau minėtus tarptautinius teisių paktus įtvirtintas teises į gyvybę ir sveikatą, taip pat, remiantis kartų lygybės principu, rūpintis aplinka ir užtikrinti ateities kartų teises.⁸

Lyginant su Amerikos žmogaus teisių teismo (AŽTT, angl. *Inter-American Court of Human Rights*) 2025 m. liepos 3 d. paskelbta patariamąja nuomone, TTT išsiskiria platesniu, tačiau ne tokiu detaliu požiūriu. AŽTT aiškiai įtvirtino kolektyvines teises bei reparacijas (pvz., gamtos atkūrimą), o TTT reparacijas įvardijo kaip galimą, bet neprivalomą priemonę. TTT nuomonė sustiprino tarptautinės atsakomybės sampratą – pabrėžta valstybių pareiga veikti pagal *due diligence* bei *erga omnes* principus. 4,3 cm per dešimtmetį

⁸ McVey, M. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). The ICJ Advisory Opinion on Climate Change: A business and human rights perspective. Prieiga per internetą: <https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>
Burton, L. (2025 m. rugpjūčio 7 d.). ICJ opinion: What it means for climate and environmental action. Prieiga per internetą: <https://www.sei.org/perspectives/icj-opinion-climate-environmental-action/>
Thompson, S. (2025 m. rugpjūčio 25 d.). The ICJ's historic advisory opinion: A new era for climate justice? Prieiga per internetą: <https://www.sciencespo.fr/psia/chair-sustainable-development/2025/08/25/the-icjs-historic-advisory-opinion-a-new-era-for-climate-justice/>
Dugal, M. (2025 m. liepos 25 d.). ICJ Advisory Opinion: The world's top court has spoken unequivocally on states' climate change obligations. Prieiga per internetą: <https://earth.org/icj-advisory-opinion-the-worlds-top-court-has-spoken-unequivocally-on-states-climate-change-obligations/>
Bharadwaj, B. (2025 m. rugpjūčio 18 d.). The ICJ's climate ruling: Inaction on climate change is now a legal liability. Prieiga per internetą: <https://www.chathamhouse.org/2025/08/icjs-climate-ruling-inaction-climate-change-now-legal-liability>
Valstybės yra teisiškai įpareigosotos kovoti su klimato kaita. (2025 m. liepos 23 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/gamta/zeme/2025/07/23/news/valstybes-yra-teisiskai-ipareigotos-kovoti-su-klimato-kaita-38782989>
Trainytė, R. (2025 m. liepos 27 d.). Teismas pripažino: Nesiimant veiksmų dėl klimato krizės pažeidžiama tarptautinė teisė. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2025/07/27/news/teismas-pripazino-nesiimant-veiksmu-del-klimato-krizes-pazeidziama-tarptautine-teise-38800738>
Kent, S. (2024 m. lapkričio 29 d.). "Scared yet?" U.N. court to decide penalties for countries that defy climate diktats. Prieiga per internetą: <https://www.breitbart.com/europe/2024/11/29/scared-yet-u-n-court-to-decide-penalties-for-countries-that-defy-climate-diktats/>
McGrath, M. (2025 m. liepos 23 d.). UN court rules on states' legal duty to combat climate change. Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/articles/cr4r03ngw1go>
Frost, R. (2024 m. gruodžio 2 d.). The world's biggest legal case has just begun – and it is all about climate change. Prieiga per internetą: <https://www.euronews.com/green/2024/12/02/the-worlds-biggest-legal-case-has-just-begun-and-it-is-all-about-climate-change>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

jūros lygio kilimo padarinius patirianti Vanuatu pateikta kaip ryškus pavyzdys, kodėl būtina kolektyvinė atsakomybė.⁹

Iki TTT sprendimo tarptautinėje ir regioninėje jurisprudencijoje jau formavosi klimato teisingumo doktrina, pvz.:

- Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) sukūrė precedentą 2024 m. byloje *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v. Switzerland* pripažinęs, kad Šveicarijos neveikimas mažinant CO2 emisijas pažeidė teisę į privatų ir šeimos gyvenimą pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (angl. *European Convention on Human Rights*). Teismas, akcentavęs pažeidžiamų grupių – senjorų – apsaugą, įpareigojo Šveicariją iki 2030 m. sumažinti minėtų teršalų emisijas bent 50 proc. nuo 1990 m. lygio.¹⁰
- Atsižvelgdamas į Čilės ir Kolumbijos iniciatyvą, AŽTT 2025 m. paskelbė patariamąją nuomonę, kuria pripažino teisę į sveiką aplinką kaip autonominę žmogaus teisę, įtraukdamas kolektyvinius interesus ir reparacijas. Remiantis ankstesne praktika (*Kichwa Indigenous People v. Ecuador*, 2012 m.), pabrėžta gamtos, pvz., Amazonės miškų, atkūrimo, svarba.¹¹

⁹ Corte Interamericana de Derechos Humanos. Prieiga per internetą: <https://www.corteidh.or.cr/CorteInteramericanaDeDerechosHumanos.OC-32/25AdvisoryOpinion.Prieiga%20per%20internet%C3%A1%3A%20https%3A%2F%2Fwww.corteidh.or.cr%2Ftablas%2FOC-32-2025%2Findex-eng.html>
Corte Interamericana de Derechos Humanos. OC-32/25 Advisory Opinion: Serie C No. 399. Prieiga per internetą: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_399_ing.pdf
Pezzano, L. (2025 m. rugpjūčio 8 d.). Obligations erga omnes and climate change: Reflections on the ICJ advisory opinion. Prieiga per internetą: <https://www.ejiltalk.org/obligations-erga-omnes-and-climate-change-reflections-on-the-icj-advisory-opinion/>
French Ministry for Europe and Foreign Affairs. (2025). Climate advisory opinion by the International Court of Justice (ICJ) on climate change. Prieiga per internetą: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/climate-and-environment/news/2025/article/climate-advisory-opinion-by-the-international-court-of-justice-icj-on>
Rocha, A., Tigre, M. A., Cohen, M. (2025 m. liepos 21 d.). Reparation and loss and damage: IACtHR climate advisory opinion. Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/reparation-and-loss-and-damage-iacthr-climate-advisory-opinion/>
Medici-Colombo, G. (2025 m. liepos 30 d.). Climate litigation brief 3/2025: Inter-American Court of Human Rights advisory opinion on climate emergency and human rights OC-32/25 (29 May 2025). Prieiga per internetą: <https://www.lexxion.eu/en/cclr-blog/climate-litigation-brief-3-2025-inter-american-court-of-human-rights-advisory-opinion-on-climate-emergency-and-human-rights-oc-32-25-of-29-may-2025/>
¹⁰ European Court of Human Rights. HUDOC – Judgment in Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v. Switzerland (Item 001-233206). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-233206%22%7D>
European Court of Human Rights. Grand Chamber rulings in the climate change cases. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/w/grand-chamber-rulings-in-the-climate-change-cases>
International Court of Justice. Switzerland failing to comply with European Court's ruling on climate protection not an option. Prieiga per internetą: <https://www.icj.org/switzerland-failing-to-comply-with-european-courts-ruling-on-climate-protection-not-an-option/>
Norton Rose Fulbright. (2024 m. gegužė). European Court of Human Rights delivers ground-breaking climate change decision. Prieiga per internetą: <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/f0569156/european-court-of-human-rights-delivers-ground-breaking-climate-change-decision>
Lupin, D., Tigre, M. A., Gutiérrez, N. U. (2024 m. gegužės 9 d.). Klimaseniorinnen and gender. Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/klimaseniorinnen-and-gender/>
ENNHRI. The Grand Chamber of the European Court of Human Rights issues groundbreaking judgment on climate change and human rights. Prieiga per internetą: <https://ennhri.org/news-and-blog/the-grand-chamber-of-the-european-court-of-human-rights-issues-groundbreaking-judgment-on-climate-change-and-human-rights/>
WY4CJ. Shaping the future of climate justice and human rights: The case of KlimaSeniorinnen v. Switzerland. Prieiga per internetą: <https://www.wy4cj.org/legal-blog/shaping-the-future-of-climate-justice-and-human-rights-the-case-of-klimaseniorinnen-v-switzerland>
¹¹ Corte Interamericana de Derechos Humanos. OC-32/25 Advisory Opinion. Prieiga per internetą: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/OC-32-2025/index-eng.html>
Corte Interamericana de Derechos Humanos. OC-32/25 Advisory Opinion – Serie A No. 32. Prieiga per internetą: https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_32_en.pdf
Center for International Environmental Law. Inter-American Court declares climate crisis a human rights emergency in historic ruling. Prieiga per internetą: <https://www.ciel.org/news/inter-american-court-declares-climate-crisis-a-human-rights-emergency-in-historic-ruling/>
International Service for Human Rights. Inter-American Court of Human Rights reaffirms right to defend the environment. Prieiga per internetą: <https://ishr.ch/latest-updates/inter-american-court-of-human-rights-reaffirms-right-to-defend-the-environment/>
Wolters Kluwer – Arbitration Blog. (2025). Climate change and investment arbitration: The IACtHR's 2025 advisory opinion as a regulatory defense tool. Prieiga per internetą: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/climate-change-and-investment-arbitration-the-iacthrs-2025-advisory-opinion-as-a-regulatory-defense-tool/>

- Tarptautinis jūrų teisės tribunolas 2024 m. patariamąja nuomone ŠESD pripažino jūrų tarša pagal JT Jūrų teisės konvenciją (angl. *UN Convention on the Law of the Sea*). Teismas pabrėžė valstybių pareigą mažinti ŠESD emisijas, siekiant išvengti jūrų rūgštėjimo ir biologinės įvairovės nykimo.¹²
- Nacionaliniai teismai. 2015–2019 m. bylos *Urgenda v. Netherlands* sprendimu, remiantis teise į gyvybę, Nyderlandų Vyriausybė įpareigota iki 2020 m. sumažinti CO2 emisijas 25 proc. nuo 1990 m. lygio. Šis precedentas paskatino inicijuoti analogiškas bylas kitose Europos šalyse.¹³

Šie atvejai atskleidžia, kad sprendami su klimato klausimais susijusias bylas teismai buvo pasirengę taikyti esamas žmogaus teisių apsaugos priemones, tačiau iš esmės trūko koordinuoto tarptautinio požiūrio. Jį vėliau sustiprino TTT pareikšta patariamoji nuomonė.

Jurisprudencija po TTT patariamąsios nuomonės paskelbimo. TTT 2025 m. patariamoji nuomonė – naujos jurisprudencijos bangos katalizatorius. Nacionaliniai teismai gali remtis joje išdėstytais principais, stiprindami žmogaus teisių argumentaciją klimato bylose. Pavyzdžiui, tokia pozicija būtų buvusi pravarti byloje *Milieudefensie v. Shell*, kurioje Hagos teismas Nyderlanduose, remdamasis teise į gyvybę ir sveikatą, įpareigojo tarptautinę naftos kompaniją „Shell“ iki 2030-ųjų metų sumažinti CO2 emisijas 45 proc. nuo 2019-ųjų metų lygio.¹⁴

¹² British Institute of International and Comparative Law. A commentary on ITLOS advisory opinion on climate change. Prieiga per internetą: <https://www.bicil.org/blog/77/a-commentary-on-itlos-advisory-opinion-on-climate-change?cookieset=1&ts=1758359283>

CIEL. (2024 m. gegužės 21 d.). Historic climate opinion: States must protect oceans from greenhouse gas emissions. Prieiga per internetą: <https://www.ciel.org/news/historic-climate-opinion-states-must-protect-oceans-from-greenhouse-gas-emissions/>

WWF. (2024 m. gegužės 21 d.). Law of the sea ruling is an important milestone for climate and ocean action. Prieiga per internetą: https://wwf.panda.org/wwf_news/?11343466/WWF-Law-of-the-sea-ruling-is-an-important-milestone-for-climate-and-ocean-action

De Spiegeleir, A., Rocha, A. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). Law of the sea in the ICJ's climate change advisory opinion. Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/law-of-the-sea-in-the-icjs-climate-change-advisory-opinion/>

¹³ British Institute of International and Comparative Law. A commentary on ITLOS advisory opinion on climate change. Prieiga per internetą: <https://www.bicil.org/blog/77/a-commentary-on-itlos-advisory-opinion-on-climate-change?cookieset=1&ts=1758359283>

CIEL. (2024 m. gegužės 21 d.). Historic climate opinion: States must protect oceans from greenhouse gas emissions. Prieiga per internetą: <https://www.ciel.org/news/historic-climate-opinion-states-must-protect-oceans-from-greenhouse-gas-emissions/>

WWF. (2024 m. gegužės 21 d.). Law of the sea ruling is an important milestone for climate and ocean action. Prieiga per internetą: https://wwf.panda.org/wwf_news/?11343466/WWF-Law-of-the-sea-ruling-is-an-important-milestone-for-climate-and-ocean-action

De Spiegeleir, A., Rocha, A. (2025 m. rugpjūčio 4 d.). Law of the sea in the ICJ's climate change advisory opinion. Prieiga per internetą: <https://verfassungsblog.de/law-of-the-sea-in-the-icjs-climate-change-advisory-opinion/>

¹⁴ Shell wins appeal against court order to slash carbon emissions. (2024 m. lapkričio 12 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.abc.net.au/news/2024-11-12/shell-wins-appeal-against-court-order-to-slash-carbon-emissions/104592926>

Shell ordered by Dutch court to cut carbon emissions. (2021 m. gegužės 26 d.). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57257982>

UN court rules on states' legal duty to combat climate change. (2025 m. liepos 23 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.bbc.com/news/articles/cr4r03ngw1go>

Meredith, S. (2024 m. lapkričio 12 d.). Shell wins appeal against Dutch climate ruling to slash emissions. Prieiga per internetą:

<https://www.cnbc.com/2024/11/12/shell-wins-appeal-against-dutch-climate-ruling-to-slash-emissions.html>

Boffey, D. (2021 m. gegužės 26 d.). Court orders Royal Dutch Shell to cut carbon emissions by 45% by 2030. Prieiga per internetą:

<https://www.theguardian.com/business/2021/may/26/court-orders-royal-dutch-shell-to-cut-carbon-emissions-by-45-by-2030>

Ambrose, J. (2021 m. liepos 20 d.). Oil giant Shell set to appeal ruling on carbon emissions. Prieiga per internetą:

<https://www.theguardian.com/environment/2021/jul/20/oil-giant-shell-set-to-appeal-ruling-on-carbon-emissions>

Kaminski, I. (2024 m. lapkričio 12 d.). Shell wins appeal against court ruling ordering cut in carbon emissions. Prieiga per internetą:

<https://www.theguardian.com/environment/2024/nov/12/shell-wins-appeal-against-court-ruling-ordering-cut-in-carbon-emissions>

Kaminski, I. (2024 m. lapkričio 14 d.). Shell successful appeal will not end climate lawsuits against firms, say experts. Prieiga per internetą:

<https://www.theguardian.com/environment/2024/nov/14/shell-successful-appeal-will-not-end-climate-lawsuits-against-firms-say-experts>

International Institute for Sustainable Development. (2023 m. kovo 30 d.). ICJ to deliver advisory opinion on climate change. Prieiga per internetą:

<https://sdg.iisd.org/news/icj-to-deliver-advisory-opinion-on-climate-change/>

Weurding, A. (2024 m. lapkričio 12 d.). Shell wins appeal in landmark Netherlands climate case. Prieiga per internetą:

<https://www.jurist.org/news/2024/11/shell-wins-appeal-in-landmark-netherlands-climate-case/>

Lietuvos teisės institutas. (2024 m. gruodžio 9 d.). Pirmieji žingsniai link įmonių atsakomybės už klimato kaitą: ar tai pagrįsta ir realu? Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2024/12/09/pirmieji-zingniai-link-imoniu-atsakomybes-uz-klimato-kaita-ar-tai-pagrasta-ir-realu/>

United Nations. (2023 m. kovo 29 d.). Request for an advisory opinion on climate change (GA/12497). Prieiga per internetą:

<https://press.un.org/en/2023/ga12497.doc.htm>

Van den Berg, S., Meijer, B. H., Bousso, R. (2024 m. lapkričio 12 d.). Shell wins appeal against landmark Dutch climate ruling. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/business/energy/shell-wins-appeal-against-landmark-dutch-climate-ruling-2024-11-12/>

Tokio pobūdžio bylų pastaraisiais metais daugėja Afrikoje ir Azijoje. Pvz., Pietų Afrikoje 2019–2024 m. nagrinėtoje byloje *Deadly Air* teismas pripažino Pietų Afrikos Respublikos Vyriausybės neveiklumą reguliuojant oro taršą Mpumalanga Highveld regione, kuriame intensyviai plėtojama anglių pramonė. 2021–2024 m. byloje *Cancel Coal* teismas sustabdė naujos anglies elektrinės statybą Pietų Afrikoje. Filipinuose aktyviai taikomas *Writ of Kalikasan* mechanizmas, skirtas teisei į sveiką aplinką ginti, taip pat inicijuojamos tarptautinės bylos prieš didžiąsias naftos kompanijas.¹⁵

Nors TTT nuomonė yra konsultacinio pobūdžio ir teisiškai neprivaloma, ji laikoma autoritetingu dokumentu, suteikiančiu stiprų teisinį pagrindą tiek valstybėms, tiek teismams, tiek pilietinei visuomenei. Kritikai pažymi, kad jos neįpareigojantis pobūdis riboja praktinę reikšmę, o reakcijos tarp valstybių yra nevienodos – kai kurios šalys, įskaitant didžiuosius teršėjus, išlieka skeptiškos.

Lyginant 2025 m. paskelbtas TTT ir AŽTT patariamąsias nuomones ir EŽTT sprendimą 2024 m. byloje *KlimaSeniorinnen*, matyti skirtingi požiūriai. TTT išsiskiria globaliu mastu, pabrėždamas *due diligence* ir *erga omnes* principus bei valstybių pareigą saugoti žmogaus teises nuo klimato kaitos padarinių. AŽTT labiau akcentuoja kolektyvines teises, čiabuvių bendruomenių apsaugą ir gamtos atkūrimo reparacijas, o EŽTT – individualias teises į privatų gyvenimą, sveikatą bei nacionalinių administracinių priemonių būtinybę.¹⁶ Apskritai šių trijų teismų jurisprudencija rodo, kad klimato kaita tampa universaliu žmogaus teisių klausimu, kurio sprendimas reikalauja tiek tarptautinės koordinacijos, tiek regioninių ypatumų pripažinimo.

United Nations. (2022 m. liepos 28 d.). UN resolution billed 'turning point' for climate justice. Prieiga per internetą:

<https://www.unep.org/news-and-stories/story/un-resolution-billed-turning-point-climate-justice>

United Nations. (2025 m. liepos 23 d. World court: Climate change is an urgent and existential threat. Prieiga per internetą:

<https://news.un.org/en/story/2025/07/1165475>

¹⁵ Center for Environmental Rights. Press release: Ministers' DeadlyAir appeal dismissed. Prieiga per internetą:

<https://cer.org.za/news/press-release-ministers-deadlyair-appeal-dismissed>

South African court said no to new coal-fired power: What's behind the ruling. (2025 m. balandžio 11 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.polity.org.za/article/south-african-court-said-no-to-new-coal-fired-power-whats-behind-the-ruling-2025-04-11>

Cole, J. African behind ruling: Judicial pushback against coal in South Africa. Juan Cole. (2025 m. balandis). Prieiga per internetą:

<https://www.juancole.com/2025/04/african-behind-ruling.html>

African Climate Alliance. (n. d.). Court says governments' plans for new coal-fired power stations are unconstitutional. Prieiga per internetą:

<https://www.africanclimatealliance.org/blog/court-says-governments-plans-for-new-coal-fired-power-stations-are-unconstitutional>

PROSCPIO. (2025 m. sausio 25 d.). Writ of Kalikasan / Rules of Procedure for Environmental Cases [A.M. No. 09-6-8-SC] / SPECIAL

PROCEEDINGS. Prieiga per internetą: <https://www.respicio.ph/bar/2025/tag/Writ-of-Kalikasan>

Greenpeace Southeast Asia. Filipino joins landmark transnational climate litigation against oil company. Prieiga per internetą:

<https://www.greenpeace.org/southeastasia/press/64637/filipino-joins-landmark-transnational-climate-litigation-against-oil-company/>

¹⁶ Aberg, A. (2025 m. rugsėjis). What is COP30 and why does it matter for climate? Chatham House. Prieiga per internetą:

<https://www.chathamhouse.org/2025/09/what-cop30-and-why-does-it-matter-climate>

Webb, S., Bajaj, G., Robertson, C., Thomas, M., Stoege Esq., E. (2025 m. rugpjūtis). ICJ climate change advisory opinion: Understanding the Court's findings and implications. Prieiga per internetą: <https://www.dlapiper.com/en/insights/publications/2025/08/icj-climate-change-advisory-opinion-understanding-the-courts-findings-and-implications>

International Court of Justice. (2025 m. liepos 23 d.). Advisory opinion on climate change (Case 187). Prieiga per internetą: <https://www.icj-cij.org/case/187/advisory-opinions>

International Court of Justice. (2025 m. liepos 23 d.). Advisory opinion on climate change (Official PDF). Prieiga per internetą:

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20250723-adv-01-00-en.pdf>

International Institute for Sustainable Development. (2025 m. rugpjūtis). Implications of ICJ advisory opinion for climate change negotiations. Prieiga per internetą: <https://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/implications-of-icj-advisory-opinion-for-climate-change-negotiations/>

Van den Berg, S., Withers, A. (2025 m. liepos 23 d.). Top UN court says treaties compel wealthy nations to curb global warming. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/sustainability/cop/top-un-court-says-treaties-compel-wealthy-nations-curb-global-warming-2025-07-23/>

Shah, S. (2025 m. liepos 24 d.). ICJ's landmark climate opinion: A turning point for international law. Prieiga per internetą: <https://time.com/7304900/icj-landmark-climate-opinion/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

4. Nacionalinė ir regioninė jurisprudencija

Europos Sąjunga tarptautinius klimato teisės principus perkelia į savo teisinę ir politinę sistemą.

Pagrindiniai klimato tikslai įtvirtinti Europos žaliajame kurse bei ES Klimato įstatyme, kuriame numatytas įsipareigojimas iki 2030-ųjų metų sumažinti ŠESD emisijas ne mažiau kaip 55 proc. nuo 1990 m. lygio. TTT 2025 m. liepos 23 d. patariamojoje nuomonėje pabrėžta valstybių pareiga mažinti emisijas ir užtikrinti gyvybės, sveikatos bei ateities kartų gerovės apsaugą. Europos Komisija dėl šios TTT nuomonės oficialios pozicijos dar nepaskelbė, tačiau neatmetama, kad ji gali tapti papildomu teisiniu ir politiniu pagrindu ES klimato teisės plėtrai.¹⁷

Tarp nacionalinių lygmeniu reikšmingų bylų minėtinas *Neubauer v. Germany* (2021 m.) atvejis, kai Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nustatė, jog esami klimato sritį reglamentuojančio akto tikslai pažeidė jaunimo ir būsimųjų kartų teises pagal šalies Konstituciją. Teismas įpareigojo Vokietijos Vyriausybę sugriežtinti tikslus ir siekti iki 2030 m. sumažinti CO2 emisijas bent 65 proc., taip viršijant ES nustatytą minimalų lygį. Šis sprendimas turėjo įtakos peržiūrint ne tik Vokietijos, bet ir kitų šalių, pvz., Prancūzijos, klimato politiką.¹⁸ Pateiktas pavyzdys rodo, kad nacionaliniai teismai, taikydami tarptautinius ir ES principus, gali nustatyti griežtesnius įsipareigojimus nei bendras ES lygmuo.

Lietuva ir kitos Baltijos šalys. Lietuva, kaip ES narė, įgyvendina Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą, pagal kurį numatoma iki 2030 m. pasiekti, kad 45 proc. suvartojamos energijos būtų pagaminta iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, taip pat brėžiamas tikslas proporcingai mažinti ŠESD emisijas. Šio plano įvykdymą riboja infrastruktūros trūkumai ir investicijų stygius. Regiono mastu rizikas didina ir Lenkijos delsimas pereiti nuo anglų energetikos prie atsinaujinančiųjų išteklių. Tai gali turėti pasekmių viso Baltijos regiono klimato strategijai. Tokie atvejai ateityje galėtų tapti pagrindu teisiniams procesams, grindžiamiems ES teise bei TTT nuomone, pabrėžiančia *due diligence* principą.¹⁹

Lietuvoje teoriškai galimos bylos prieš Vyriausybę ar energetikos įmones, jei būtų nevykdomi taršos mažinimo tikslai. Estijoje jau anksčiau yra buvę su miškų kirtimo ribojimais „Natura 2000“ teritorijose susijusių bylų, kuriose akcentuotos dabar ir TTT nuomonėje įtvirtintos ateities kartų teisės. Be to, ir Baltijos šalyse stebimas didėjantis pilietinis aktyvumas, rodantis augantį visuomenės spaudimą aplinkosaugos politikai.²⁰

¹⁷ European Commission. (2025 m. liepos 2 d.). EU climate law: A new way to reach 2040 targets. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/eu-climate-law-new-way-reach-2040-targets-2025-07-02_lt

¹⁸ Bundesverfassungsgericht. (2021 m. balandžio 29 d.). Constitutional complaints against the Federal Climate Change Act partially successful. Prieiga per internetą: <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2021/bvg21-031.html>

Climate Case Chart. Neubauer, et al. v. Germany (Non-US case). Prieiga per internetą: <https://climatecasechart.com/non-us-case/neubauer-et-al-v-germany/>

¹⁹ Glogowski, P. (2025 m. rugpjūčio 5 d.). Change blows over the Baltic Sea as Poland bets on offshore wind energy. Prieiga per internetą: <https://www.euronews.com/green/2025/08/05/change-blows-over-the-baltic-sea-as-poland-bets-on-offshore-wind-energy>
ECAT. (2025). Gerųjų užsienio praktikų, susijusių su klimato kaitos mažinimu versle santrauka. Prieiga per internetą: <https://ecat.lt/wp-content/uploads/2025/02/Santrauka.pdf>

²⁰ Estonian court suspends logging at Natura 2000 sites. (2021 m. birželio 12 d.). Prieiga per internetą: <https://news.err.ee/1608244515/estonian-court-suspends-logging-at-natura-2000-sites>

Globalūs pavyzdžiai. Už ES ribų klimato jurisprudencija taip pat įgauna reikšmę. 2015 m. JAV jaunimo grupė inicijavo bylą *Juliana v. United States*, kurioje siekta pripažinti, kad federalinė Jungtinių Valstijų Vyriausybė pažeidžia asmenų konstitucines teises, nes skatina iškastinio kuro naudojimą. Vis dėlto 2025 metų kovo mėnesį JAV Aukščiausiasis Teismas atsisakė nagrinėti šią platų rezonansą sukėlusią bylą.²¹ Tačiau byloje *Held v. State of Montana* (2023 m.) JAV Montanos valstijos teismas pripažino, kad Montanos aplinkos politiką nustatančio teisės akto draudimas valstijai atsižvelgti į ŠESD išmetimą kaip į veiksnį sprendžiant, ar išduoti leidimus su energetika susijusiems projektams, pažeidžia Montanos Konstitucijoje įtvirtintą teisę į švarią ir sveiką aplinką. JAV tai precedentinis sprendimas, pripažįstantis klimato kaitą kaip konstitucinės teisės klausimą.²²

Nors TTT 2025 m. patariamoji nuomonė JAV nėra privaloma, ji gali būti naudojama argumentacijai tiek *Juliana*, tiek *Held* byloje, siekiant pagrįsti teiginius apie valdžios institucijų pareigą imtis veiksmų klimato srityje. Panašios diskusijos plėtojamos ir kitose valstijose, pavyzdžiui, Kalifornijoje, kur inicijuojami procesai dėl miškų gaisrų padarinių.

Apibendrinant, TTT 2025 m. liepos 23 d. patariamoji nuomonė iš esmės įtvirtino valstybių pareigą mažinti taršą ir užtikrinti žmogaus teisių apsaugą klimato kaitos kontekste. Nors TTT patariamąsios nuomonės teisinė galia tėra konsultacinė, ji suteikia autoritetinę pagrindą argumentuoti sprendžiant tiek atitinkamas tarptautines, tiek nacionalines bylas.

Indijoje ir Brazilijoje dominuoja su oro tarša susijusios bylos (pvz., *M.C. Mehta*), o Brazilijoje daugiausia nagrinėjami Amazonės apsaugos klausimai. Šiose valstybėse TTT išvados paskatino diskusijas akademinį ir praktinį lygmenimis, o teisininkai pradeda ją pasitelkti kaip papildomą argumentą nacionalinėse bylose. Vis dėlto, akivaizdžių požymių dėl masinio jos taikymo teismų praktikoje kol kas nėra.²³

Daugiausia ŠESD išskiriančios šalys, tokios kaip JAV ir Kinija, aptariamą TTT sprendimą vertina atsargiai. Jo moralinė ir politinė reikšmė neabejotina, tačiau nacionalinių įsipareigojimų didinimas iš esmės priklauso nuo vidaus politinės valios. Savo ruožtu besivystančių šalių, pvz., Bangladešo, veiksmus klimato srityje varžo finansinių ir institucinių pajėgumų stygius, dėl kurio TTT patariamąsios nuomonės praktinis poveikis yra ribotas, net ir pripažįstant minėtos nuomonės teisinę bei moralinę svarbą.²⁴

²¹ Our Children's Trust. *Juliana v. U.S.* Prieiga per internetą: <https://www.ourchildrenstrust.org/juliana-v-us>

²² UCC Youth Climate Justice. *Held v. Montana*. Prieiga per internetą: <https://www.ucc.ie/en/youthclimatejustice/caselawdatabase/held-v-montana.html>

²³ Kamal, N. (2025 m. rugsėjo 22 d.). Behind SC's "jail stubble burners" remark: A 40-year-old petition on Delhi's air. Prieiga per internetą: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/chandigarh/behind-scs-jail-stubble-burners-remark-a-40-year-old-petition-on-delhis-air/articleshow/124032766.cms>

Sarkar, S. (2025 m. liepos 25 d.). World court strikes a blow for climate justice, paves the way for demanding action. Prieiga per internetą: <https://india.mongabay.com/2025/07/world-court-strikes-a-blow-for-climate-justice-paves-the-way-for-demanding-action/>

²⁴ Shsh, S. (2025 m. liepos 23 d.). ICJ's landmark climate opinion: A turning point for international law. Prieiga per internetą: <https://time.com/7304900/icj-landmark-climate-opinion/>

Bharadwaj, B. (2025 m. rugpjūtis). The ICJ's climate ruling: Inaction on climate change is now a legal liability. Prieiga per internetą: <https://www.chathamhouse.org/2025/08/icjs-climate-ruling-inaction-climate-change-now-legal-liability?>

5. Poveikis, kliūtys ir perspektyvos

Tarptautinio Teisingumo Teismo 2025 m. liepos 23 d. patariamoji nuomonė tapo reikšmingu postūmiu stiprinant klimato teisingumo principus ir paskatino didesnę teisinį aktyvumą pasauliniu mastu.

Nuo 2015 m. su klimatu susijusių bylų skaičius pasaulyje ėmė sparčiai augti. Naujausioje JT aplinkos apsaugos programos ataskaitoje pažymima, kad **iki 2025 m. birželio 30 d. fiksuotos iš viso 3 099 tokios bylos**, 1 986 jų – JAV. Kol kas globaliuosiuose Pietuose iškeltų klimato bylų skaičius sudaro tik apie dešimtadalį, tačiau pastaruoju metu šiame regione pastebimas tokio bylinėjimosi suaktyvėjimas. Klimato ginčai teisme apima įvairias dimensijas – nuo valstybių pareigos mažinti ŠESD emisijas iki korporacijų atsakomybės.²⁵

Galima sakyti, kad **TTT patariamoji nuomonė padėjo integruoti klimato politiką ir teisę tarptautiniu bei nacionaliniu lygmenimis**. Ji gali būti pasitelkiama aiškinant ES teisę, įskaitant Bendrovių tvarumo atskaitomybės direktyvą (angl. *Corporate Sustainability Reporting Directive*) ir Bendrovių tvarumo deramo patikrinimo direktyvą (angl. *Corporate Sustainability Due Diligence Directive*), nors formalus teisinio ryšio tarp šių dokumentų nėra. Be to, TTT pozicija paskatino pilietines iniciatyvas, ypač pabrėžiančias ateities kartų teises, tačiau iki šiol nėra užfiksuota naujų bylų, kurios tiesiogiai remtųsi TTT išvadomis.

Vertinant TTT patariamąsios nuomonės veiksmingumą, išryškėja šie pagrindiniai **iššūkiai**:

- **teisinis statusas.** TTT išvada yra patariamoji ir teisiškai neprivaloma. Tarp didžiųjų teršėjų, tokių kaip JAV ir Kinija, ji nesukėlė reikšmingos politinės reakcijos.
- **įrodymų problema.** Nacionaliniuose teismuose dažnai sudėtinga nustatyti tiesioginį priežastinį ryšį tarp konkrečios valstybės ar korporacijos veiksmų ir klimato kaitos padarinių – potvynių, sausrų ir pan.
- **Finansiniai resursai.** Pažeidžiamiausios besivystančios šalys, tokios kaip Vanuatu ar Bangladešas, susiduria su finansiniais ir instituciniais barjeriais, ribojančiais jų gebėjimą įgyvendinti klimato srities teisinius sprendimus.

Rising heat cost Bangladesh \$18 billion last year, says World Bank. (2025 m. rugsėjo 16 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/rising-heat-cost-bangladesh-18-billion-last-year-says-world-bank-2025-09-16/>

²⁵ UNEP. (2025). Climate change in the courtroom. Trends, impacts and emerging lessons. Prieiga per internetą:

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/48518/Global-Climate-Litigation-Report-2025-Status-Review.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Trainytė, R. (2025 m. liepos 27 d.). Teismas pripažino - nesiimant veiksmų dėl klimato krizės pažeidžiama tarptautinė teisė. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2025/07/27/news/teismas-pripazino-nesiimant-veiksmu-del-klimato-krizes-pazeidziama-tarptautine-teise-38800738>

Valstybės yra teisiškai įpareigosios kovoti su klimato kaita. (2025 m. liepos 23 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrytas.lt/gamta/zeme/2025/07/23/news/valstybes-yra-teisiskai-ipareigosios-kovoti-su-klimato-kaita-38782989>

ES: Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas pabrėžia kovos su klimato kaita svarbą. (2025 m. liepos 24 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.tv3.lt/naujiena/uzsienis/es-tarptautinio-teisingumo-teismo-sprendimas-pabrezia-kovos-su-klimato-kaita-svarba-n1438563>

Klimato Reporteriai. (2025 m. liepos 23 d.). Tarptautinis teismas pripažino: nesiimant veiksmų dėl klimato krizės pažeidžiama tarptautinė teisė. Prieiga per internetą: <https://www.klimatoreporteriai.lt/klimato-politika/tarptautinis-teismas-pripazino-nesiimant-veiksmu-del-klimato-krizes-pazeidziama-tarptautine-teise/>

McGrath, M. (2024 m. gruodžio 2 d.). Top UN court to rule on key climate questions. Prieiga per internetą:

<https://www.bbc.com/news/articles/cr4r03ngw1go>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.

Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / S / 2025-10-13 / Psl. 11 iš 13

© Nacionalinė biblioteka, 2025 / Слава Україні!

Manytina, kad TTT patariamoji nuomonė turės reikšmingos įtakos 2025 metų lapkričio mėnesį Brazilijoje vyksiančiai JT klimato kaitos konferencijai COP30, kurioje bus diskutuojama dėl naujų tarptautinių įsipareigojimų ir galimų mechanizmų, skirtų ŠESD emisijų mažinimo tikslams sustiprinti. TTT sprendimas taip pat gali paskatinti nacionalinius teismus, ypač Indijoje ir Lotynų Amerikoje, labiau remtis tarptautiniais principais nagrinėjant klimato bylas.

ES mastu galimi tolesni Bendrovių tvarumo deramo patikrinimo direktyvos griežtinimo žingsniai, įskaitant sankcijų mechanizmus klimato įsipareigojimų nevykdančioms įmonėms.

Kai kurie ekspertai kritikuoja TTT patariamąją nuomonę, teigdami, kad ji pernelyg bendro pobūdžio ir ne tokia pažangi kaip regioninių teismų jurisprudencija. Pavyzdžiui, AŽTT savo sprendimuose labiau akcentuoja pažeidžiamų grupių teises bei reparacijų svarbą. Vis dėlto optimistai TTT pareikštą poziciją vertina kaip globalų teisinį ir moralinį orientyrą, galintį padėti tvirtesnę tarptautinio klimato teisingumo pagrindą. TTT sprendimo ilgalaikis poveikis priklausys nuo atitinkamų vykdomųjų mechanizmų stiprinimo per Jungtinių Tautų sistemą ar COP procesus, kurie galėtų paversti patariamojo pobūdžio aiškinimus privalomais.

6. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Tarptautinė ir nacionalinė jurisprudencija patvirtina, kad klimato kaita yra ne tik aplinkosauginė, bet ir esminė žmogaus teisių problema, laikytina kolektyviniu pažeidimu. Teismų sprendimai, įskaitant TTT 2025 m. patariamąją nuomonę, AŽTT išaiškinimus bei EŽTT precedentes (pvz., *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v. Switzerland*), pagilino supratimą, kad klimato kaita kelia grėsmę gyvybei, sveikatai, privačiam gyvenimui ir ateities kartų gerovei, taip pat įtvirtino valstybių pareigą mažinti ŠESD emisijas pagal Paryžiaus klimato susitarimą, taikyti *due diligence* principą bei prisiimti atsakomybę už tarptautinį poveikį (*erga omnes*). Tai iliustruoja ir klimato bylų statistika – iki 2025 metų vidurio pasaulyje registruota per 3 000 tokių bylų.

Galima sakyti, TTT patariamoji nuomonė tapo lūžio tašku integruojant žmogaus teises ir klimato politiką į vieningą teisinę paradigmą. TTT pareikšta pozicija parėmė tarptautinius įsipareigojimus, tokius kaip teisės į sveiką aplinką užtikrinimas, ir paskatino nacionalinius teismus imtis aktyvesnės praktikos šioje srityje. Pavyzdžiui, Vokietijos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad federalinis klimato apsaugos aktas iš dalies neatitinka Konstitucijos, nes neužtikrina būsimų kartų teisių (*Neubauer v. Germany*), o Hagos teismas įpareigojo bendrovę „Shell“ iki 2030-ųjų metų gerokai sumažinti CO₂ emisijas (*Milieudefensie v. Shell*).

Vis dėlto, teisės pažanga ir efektyvumas priklauso nuo jos įgyvendinimo mechanizmų. Globalų kai kurių precedentų poveikį riboja ir COP30 parengiamuosiuose susitikimuose išryškėjantis didžiųjų teršėjų, tokių kaip JAV ir Kinija, nenoras prisiimti papildomų įsipareigojimų bei menki pažeidžiamų šalių, pvz., Vanuatu,

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

pajėgumai. Teismų sprendimų vykdymo mechanizmai (sankcijos, arbitražas) tebėra nepakankamai išvystyti.

Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

- Ilgainiui TTT patariamąsios nuomonės poveikis įvairiose šalyse priklausys nuo politinės valios, teismų nepriklausomumo ir visuomenės spaudimo. Tik esant šioms aplinkybėms ji taps ne deklaratyvia, o praktine, efektyvia klimato kaitos valdymo priemone. Žvelgiant į artimesnę perspektyvą, galimos kelios didesnio TTT sprendimo įgalinimo kryptys. Viena jų – 2025 metų lapkričio mėnesį Brazilijoje vyksianti COP30 konferencija, kurioje numatoma svarstyti naują tarptautinę konvenciją, nustatysiančią griežtesnius CO2 emisijų mažinimo tikslus bei jų vykdymo mechanizmus. Kita kryptis – finansinė parama pažeidžiamoms šalims, pvz., Žaliojo klimato fondo ir kitų pagalbos instrumentų plėtra, siekiant intensyviau remti adaptacines priemones (pvz., dėl jūros lygio kilimo Ramiajame vandenyne). Dar viena kryptis – nacionalinė jurisprudencija. Galimi nauji ieškiniai, grindžiami TTT patariamąja nuomone, ypač dėl klimato planų įgyvendinimo ir oro taršos kontrolės.
- Kalbant apie Lietuvos situaciją ir perspektyvas, mūsų šalyje kol kas nepasitaikė su klimatu susijusių bylų, tačiau tikėtini precedentai, pvz., dėl klimato planų vėlavimo ar nepakankamos adaptacijos. Tokių teisminių ginčų iniciatoriėmis, kaip ir kitose ES šalyse, galėtų tapti nevyriausybinės organizacijos ir jaunimo grupės. Pagal Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą Lietuva iki 2030 m. įsipareigojo pasiekti, kad 45 proc. suvartojamos energijos būtų pagaminta iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, taip pat 9 proc. sumažinti apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje nedalyvaujančio sektoriaus ŠESD emisijas (lyginant su 2005 m.). Nepasiekus tikslų, tikėtinos nacionalinės bylos pagal ES teisę ir TTT principus. Verta atkreipti dėmesį ir į oro taršos šalies miestuose problemą. Pvz., Vilniuje periodiškai pažeidžiamos ES oro kokybės (NO2, kietųjų dalelių koncentracijos) normos. Tai galėtų tapti bylų, paremtų EŽTT praktika dėl teisės į sveiką aplinką, pagrindu. Be to, mūsų šalyje aktualūs ir klimato teisingumo klausimai. Dėl Baltijos jūros lygio kilimo ir ekstremalių reiškinių Lietuva yra tarp pažeidžiamų ES šalių. Tai gali paskatinti visuomenės iniciatyvas dėl kompensacijų ar griežtesnių valstybės veiksmų.
- EŽTT praktika rodo, kad valstybės negali remtis klimato kaitos reguliavimo globalumu – kiekviena privalo prisiimti atsakomybę pagal turimus resursus ir įsipareigojimus. Lietuvos teisinė sistema turi būti pasirengusi priimti aiškų klimato reguliavimą, užtikrinantį tiek ES teisės, tiek platesnių tarptautinių nuostatų įgyvendinimą. Be to, klimato teisės srityje derėtų daugiau dėmesio skirti regioninio bendradarbiavimo galimybėms. Baltijos jūros valstybės galėtų stiprinti poziciją per bendras iniciatyvas, pvz., Baltijos jūros taršos mažinimo ar jungtinius atsinaujinančiosios energetikos projektus.